

Participatieve garantiesystemen

Een kleine revolutie in de biowereld

Cathy Banken

In 2004 bracht een seminarie over 'de alternatieven voor de biologische certificering', georganiseerd door IFOAM (de Internationale Federatie van de Biologische Landbouw) en MAELA (de Latijns-Amerikaanse Agro-Ecologische Beweging), vertegenwoordigers uit meer dan 20 landen bijeen in Torres (Brazilië). Tijdens deze internationale bijeenkomst viel voor het eerst de term 'Participatieve Garantiesystemen' (Participatory Guarantee Systems), kortweg 'PGS', als benaming voor een bonte verscheidenheid van alternatieve certificeringsmethoden die een aantal kenmerken delen. Sindsdien zou IFOAM een deel van haar werking wijden aan de opvolging en ondersteuning van PGS en zouden wereldwijd steeds meer PGS-initiatieven ontstaan. Wat zijn PGS? Waarin verschillen ze van het biolabel en wat kunnen ze bijdragen aan de transitie naar een duurzaam voedselsysteem?

Van Brazilië tot Nieuw-Zeeland, van Zuid-Afrika tot Mexico, van de Fiji-eilanden tot in België... PGS hebben alle continenten veroverd. Of om het met een aantal ronde cijfers te illustreren: ongeveer 50.000 producenten zijn betrokken bij meer dan 100 gedocumenteerde PGS-initiatieven (reeds operationeel of in wording) in een 50-tal landen. PGS zijn er in alle maten en vormen. Het kan gaan om een handjevol producenten uit eenzelfde streek tot ettelijke duizenden verspreid over een heel land en ook de functioneringswijzen variëren sterk naargelang de regio.

Een kleine kennismaking met PGS in respectievelijk India en de Verenigde Staten maakt dit duidelijk. In India ligt het biolabel buiten het bereik van heel wat kleine en vaak ongeletterde boeren door de financiële en administratieve verplichtingen die eraan verbonden zijn. Met de steun van 'go's en de publieke autoriteiten zagen verschillende PGS-initiatieven het daglicht. Hierin zijn zowel producenten als niet-producenten actief en nemen de boeren zelf deel aan boerderijbezoeken om hun collega's te evalueren. Dankzij PGS kunnen deze boeren hun oogst differentiëren van de producten uit de conventionele landbouw en er een betere prijs voor krijgen.

In de Verenigde Staten zijn het de boeren zelf die het PGS 'Certified Naturally Grown' oprichtten. Hun motivatie leunt verrassend dicht aan bij het verhaal van hun boerencollega's in India. Immers, toen het National Organic Program in 2002 in voege trad, betekende dit vooral voor de boeren met een kleinschalige en gediversifieerde productie een grote financiële en administratieve last om zich biologisch te laten certificeren. Teneinde de kwaliteit van hun productie toch op een andere wijze te garanderen aan de consumenten creëerden ze een alternatief waarin de rol van het internet centraal staat. Boeren die het CNG-label aanvragen registreren zich via een interactief internetprogramma en weten na het invullen van gedetailleerde vragenlijsten onmiddellijk of ze hiervoor in aanmerking komen. Nadien engageren ze zich tot het verrichten van een zogenaamde 'peer-inspection' in een naburige boerderij. Een certificering voor en door boeren dus die niettemin volledig transparant is voor de buitenwereld: consumenten kunnen zelfs de inschrijvings- en evaluatieformulieren op het internet raadplegen. Deze twee voorbeelden illustreren de diversiteit van PGS wereldwijd; maar onthullen ook een aantal opvallende gelijkenissen. Volgens het IFOAM zijn er zes essentiële

kenmerken waaraan alle PGS voldoen. We hernemen deze zes principes maar gaan nog een stapje verder door de vergelijking te maken met de officiële biologische certificering.

Gemeenschappelijke visie

De regelgeving voor de biologische landbouw is op sommige vlakken mijlenver verwijderd van de verzuchtingen op het terrein. Hiervoor worden de problemen verbonden met het politieke besluitvormingsproces vaak met de vinger gewezen: de moeilijkheden om tot een consensus te komen tussen de vele verschillende lidstaten (bij Europese regelgeving), de invloed van economische lobbygroepen en de logge procedures bij het veranderen van de wetgeving. In PGS omzeilt men deze moeilijkheden omdat de lokale gemeenschap het heft in eigen handen neemt en de actoren op het terrein (producenten, eventueel ook consumenten...) zelf een gemeenschappelijke visie uitwerken. Op deze manier kunnen regels en procedures opgesteld worden die aangepast zijn aan een specifieke geografische, ecologische, culturele, sociale, economische en politieke realiteit.

Participatie

Bij de certificeringsprocedure voor biologische producten komt de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van het controle-organisme op de eerste plaats. Belangenvermenging dient absoluut vermeden te worden. Dit impliceert echter ook dat tijdens het contro-

lebezoek de boer en de externe deskundige niet in discussie mogen treden over de toegepaste landbouwpraktijken en de mogelijkheden om de productiemethoden te verbeteren. Raadgevingen en het in contact brengen met andere boeren (die bijvoorbeeld met een gelijkaardige problematiek geconfronteerd worden) zijn uit den boze. Het is vanzelfsprekend dat de gewone burger niet betrokken wordt bij de certificeringsprocedure zodanig als en stricte geheimhouding bij de afhandeling van de individuele dossiers kan worden gegarandeerd.

In PGS neemt de lokale gemeenschap het heft in eigen handen en de actoren op het terrein werken zelf een gemeenschappelijke visie uit. Op deze manier kunnen regels en procedures opgesteld worden die aangepast zijn aan een specifieke geografische, ecologische, culturele, sociale, economische en politieke realiteit.

Het verschil met PGS kan niet groter. In PGS is de actieve participatie van belanghebbende partijen en de onderlinge uitwisseling van ideeën en informatie immers van vitaal belang. Tot de participanten behoren altijd de producenten die willen aansluiten of reeds aangesloten zijn bij het PGS, maar – zoals het IFOAM aanbeveelt – worden vaak ook andere actoren betrokken zoals de consumenten, de vertegenwoordigers van ngo's, lokale autoriteiten, wetenschappers enzovoorts.

Dankzij deze veelal vrijwillige inzet bieden PGS voor kleine en gediversifieerde boeren wereldwijd een laagdrempelig alternatief voor het biolabel. Bovendien betekent deze participatie een meerwaarde zowel voor de betrokkenen als voor de sociale cohesie, wat op zijn beurt een sociale controle creëert en ook de opvolging van vooropgestelde actiepunten mogelijk maakt.

Transparantie

Net omdat participatie de hoeksteen is van ieder PGS is het van belang a talle betrokkenen zicht hebben op het functioneren van PGS, inclusief op de redenen waarom een bepaalde boerderij niet (meer) voldoet aan de regels van het PGS. Transparantie is de norm, ook al worden er veelal afspraken gemaakt over vertrouwelijkheid en gebruik van gegevens. De publieke bekendmaking van delicate of commercieel gevoelige informatie zou immers de vertrouwensband met de boer en bijgevolg ook de transparantie kunnen schaden.

Vertrouwen

Men zou kunnen stellen dat het doel van de biologische certificeringsprocedure door een derde partij erin bestaat om de boer te controleren op mogelijke fraude. In PGS vertrekt men daarentegen van de integriteit van de boer, niet zelden schuwt men ook het woord 'controle' en spreekt men liever van 'begeleiding' of 'evaluatie'. Doel van een PGS is om de boer te ondersteunen in de acties die hij onderneemt voor een verduurzaming van zijn voedselproductie. Enkel in een klimaat van vertrouwen kunnen alle onderwerpen, ook de probleempunten, in alle openheid aangekaart worden. 'Vertrouwen' is een kernbegrip in PGS wat nauw samenhangt met het belang van de participatie en de uitwisseling tussen de participanten. Spreekt men daarentegen van vertrouwen in het kader van het biolabel dan is het relationele aspect irrelevant en gaat het eerder om een vertrouwen in de werking van de certificeringsorganismen en in de degelijkheid van de controles.

In PGS vertrekt men van de integriteit van de boer, niet zelden schuwt men ook het woord 'controle' en spreekt men liever van 'begeleiding' of 'evaluatie'. Doel van een PGS is om de boer te ondersteunen in de acties die hij onderneemt voor een verduurzaming van zijn voedselproductie.

Leerproces

Een boer kan jaren aan een stuk het biolabel behalen zonder ook maar iets aan zijn productiewijze te veranderen, tenzij uiteraard een verandering van de regelgeving hem hiertoe dwingt. In PGS streeft men via dialoog en samenwerking tussen de verschillende actoren naar een collectief leerproces. Het bekomen van een PGS-label is geen doel op zich maar betekent dat men permanent werkt aan een duurzaam voedselsysteem.

Horizontaliteit

Niet één externe (groep van) expert(en) die in alle objectiviteit de conformiteit aan een van overheidswege opgelegd lastenboek nagaat, maar wel een veelheid van burgers met een verscheidenheid van achtergronden en expertises die gezamenlijk een kwaliteitsvol voedselsysteem definiëren en in de praktijk brengen, dat zijn PGS. Alle deelnemers zijn evenwaardige partners in de verbetering van het voedselsysteem. Of het nu gaat om de boer met zijn empirische kennis of de wetenschapper met zijn theoretisch denk-kader. Ook de consumenten, die al te vaak herleid worden tot de allerlaatste schakel

van de voedingsketen en door talloze labels beïnvloed worden om de ‘juiste’ keuze te maken in de winkel, krijgen in PGS een heel wat grotere rol toebedeeld: zij bepalen immers mee wat er morgen op hun bord ligt, hoe en in welke omstandigheden het geproduceerd werd.

De definitie van IFOAM luidt:

‘Participatory Guarantee Systems (PGS) are locally focused quality assurance systems. They certify producers based on active participation of stakeholders and are built on a foundation of trust, social networks and knowledge exchange.’

PGS en biologische certificering worden door IFOAM als complementair beschouwd. Vermits PGS kansen biedt aan kleine boeren die hun producten op de lokale markten verkopen, wordt het aanbod van biologische producten vergroot wat de groei van de biologische beweging ten goede komt.

Nature&Progrès, pioniers van de biologische beweging

Ter illustratie van het voorgaande reizen we naar Frankrijk, waar men vermoedelijk ‘s werelds oudste PGS vindt. Het PGS van Nature&Progrès is niet enkel inhoudelijk bijzonder waardevol, maar zijn geschiedenis illustreert tevens de vergeten rol van PGS in het ontstaan van de biobeweging en de soms moeilijke cohabitatie met het officiële biolabel.

Nature & Progrès werd een van de drijvende krachten achter de ontwikkeling van de biobeweging, zowel op internationaal als op nationaal vlak, waarbij het opstellen van ‘s werelds allereerste lastenboek in de biologische landbouw in 1972 een belangrijke verwezenlijking was in de geschiedenis van de biolandbouw.

Nature&Progrès werd zo’n halve eeuw geleden opgericht (1964) door professionelen uit de landbouwsector en andere militante burgers als reactie op de uitbreidende industrialisering van de landbouw. Deze organisatie werd een van de drijvende krachten achter de ontwikkeling van de biobeweging, zowel op internationaal vlak zoals in 1972, toen Nature&Progrès mee IFOAM oprichtte, als ook op nationaal vlak, waarbij het opstellen van ‘s werelds allereerste lastenboek in de biologische landbouw (met name over plantaardige productie)

in datzelfde jaar 1972 toch wel een belangrijke verwezenlijking was in de geschiedenis van de biolandbouw.

In het verdere verloop van de jaren 70 en in de jaren 80 werd een PGS avant la lettre gecreëerd. Professionelen met kennis van landbouwzaken voerden boerderijbezoeken uit en legden hun verslag voor aan lokale commissies waarin zowel burgers als professionelen met elkaar in discussie traden en een beslissing troffen over de toekenning van de melding ‘Biologische Landbouw’. In 1986 werd het lastenboek van Nature&Progrès zelfs gehomologeerd door het Ministerie van Landbouw. Dit was een primeur maar geen unicum, want in de daarop volgende jaren zouden de lastenboeken van andere organisaties eveneens gehomologeerd worden.

In heel Europa werd het biolandschap in de jaren 80 gekenmerkt door uiteenlopende regels, maar gezien het groeiende commerciële succes van de biologische producten zou een uniformisering niet lang meer op zich laten wachten.

Vanaf 1991 bood de Europese Verordening 2092/91 een geharmoniseerd kader voor de biologische productie en de controle op de biologische landbouwmethoden. Later werden de regels, gebaseerd op de ISO-certificatie in het controlesysteem, opgenomen met als doel de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de controlerende instanties te garanderen. Controle- en certificeringsorganismen erkend door de overheid zagen het daglicht en organisaties zoals Nature&Progrès werden de facto onbevoegd verklaard voor het toekennen van de melding 'Biologische Landbouw'. Deze regelgeving die heel wat beproefde en lokale evaluatiesystemen van de Europese kaart zou vegen, leidde vreemd genoeg tot een nieuwe geboortegolf van gelijkaardige autonome systemen elders in de wereld, met name in Latijns-Amerika. Daar werd de opkomst van een grootschalige biolandbouw bestemd voor de Europese markt immers gepercipieerd als een vorm van neokolonialisme en zocht men naar oplossingen om de lokale voedselsoeveriniteit enigszins te bewaren.

Nature&Progrès, dat ondanks de diepgaande crisis stand hield, haalde fel uit naar wat ze omschreven als 'de ontsporing van de biolandbouw'. De Europese visie van biolandbouw verengde de lastenboeken tot een checklist van al dan niet toegelaten substanties en landbouwpraktijken. Een puur landbouwtechnische visie die komaf maakte met algemene visies en aanbevelingen die overvloedig aanwezig waren in de lastenboeken van Nature&Progrès (streven naar autonomie op lokaal vlak, beperken van de energiebehoeften, het sociaal-economisch luik...).

Voor Nature&Progrès haalde de Europese regelgeving de essentie van de biologische landbouw onderuit. De biologische landbouw vertolkte niet langer een maatschappijvisie die toebehoorde aan de burgers, maar werd een label waarin commerciële belangen primeerden.

Ook de hele controle- en certificeringsprocedure zelf werd voortaan een dienstverlening, uitgevoerd tegen betaling, door een extern bedrijf. Het streven naar uniformisering van de lastenboeken met gestandaardiseerde productiemethoden en genormaliseerde controleprocedures teneinde aan commerciële belangen te voldoen, opende volgens Nature&Progrès de deur voor de industrialisering van de biolandbouw met alle mogelijke ecologische en sociale uitwassen vandien. Waterverspilling, monoculturen, afname van de biodiversiteit, het kweken van exportgewassen ten nadele van de lokale voedselproductie, slechte werkomstandigheden en sociale uitbuiting ... kunnen vandaag niet enkel meer op de rug van de conventionele landbouw geschoven worden.

Voor Nature&Progrès haalde de Europese regelgeving de essentie van de biologische landbouw onderuit. De biologische landbouw vertolkte niet langer een maatschappijvisie die toebehoorde aan de burgers, maar werd een label waarin commerciële belangen primeerden.

Samengevat kan men stellen dat in de jaren 90 een breuklijn ontstond tussen twee visies over de biologische landbouw die tot de dag van vandaag aanwezig zijn. In het Frans spreekt men van 'le bio' waarbij bioproducten herleid worden tot koopwaren die louter aan officiële lastenboeken voldoen, en 'la bio' waarbij de biologische voedselproductie ingebed is in een globale visie.

De globale visie van Nature&Progrès

Terwijl Nature&Progrès met een kritisch oog de evolutie van de Europese regelgeving opvolgde en de steeds verdere uitholling van de biolandbouw aan de kaak stelde, verrijkte ze haar eigen visie over biolandbouw met nieuwe inzichten en gevoeligheden. Het PGS van Nature&Progrès bleef bestaan, de melding 'Biologische landbouw' werd eenvoudigweg vervangen door de melding 'Nature&Progrès'. Strict genomen gaat het om een label, maar vermits deze term commercieel geladen is spreekt Nature&Progrès liever van een 'melding'. De melding van Nature&Progrès wordt toegekend op basis van een PGS dat de conformiteit met het overeenkomstige lastenboek nagaat en peilt naar het engagement van de producent ten opzichte van een charter.

In de lastenboeken worden zowat alle sectoren van de voedselproductie behandeld: de plantaardige productie, de veeteelt, de wijnbouw, het brouwen van bier, de kaasproductie, bakkerijproducten, honingproductie, zeezout (voor dit laatste bestaat vandaag zelfs nog geen officieel biolabel)... Nature&Progrès blijft blijkaar trouw aan haar pioniersrol want ook op het vlak van restauratie, cosmetica en ook schoonmaakproducten kenden de Fransen reeds de Nature&Progrès-melding vóór het officiële biolabel.

In de toekomst mag men ongetwijfeld nog een uitbreiding van de sectoren met een Nature&Progrès-melding verwachten. Nature&Progrès is het levende voorbeeld dat burgers en professionelen de handen in elkaar kunnen slaan en via een PGS regels kunnen opstellen voor de meest diverse activiteiten. In het bestek van dit artikel richten we ons op de voedselproductie, omdat hier veruit de meeste Nature&Progrès-producenten onder vallen (zo'n 700 producenten en voedselverwerkers) en omdat dit het domein is (met name de landbouwactiviteiten) waarin wereldwijd PGS worden toegepast.

Alle lastenboeken zijn zonder uitzondering heel wat stricter dan hun officiële biologische tegenhangers. Nemen we het voorbeeld van pluimvee: het gebruik van vaccins en antibiotica is niet toegelaten en ook wat betreft het aantal vierkante meter per kip, of het aantal kippen per stal is het lastenboek van Nature&Progrès veeleisender dan de wetgeving voor biologische productie.

Lastenboeken mogen dan al objectieve evaluaties toelaten op basis van meetbare, kwantificeerbare criteria, maar het is de algemene visie van de producent en de discussies die hij zal voeren met de andere participanten van het PGS die de weg openen naar een meer duurzaam voedselsysteem. Daarom ondertekenen alle Nature&Progrès-producenten een charter. Om van dit charter een bruikbaar werkinstrument te maken, ontwikkelde Nature&Progrès samen met ASPAARI (Association de Soutien aux Projets et Activités Agricoles et Ruraux Innovants) een nieuw werkinstrument, met name het NESO-kompas. Het gaat om een ezelsbruggetje, waarin de eerste letters van de vier windstreken (*nord, est, sud, ouest*) tevens de eerste letters van een aantal overkoepelende kernwoorden zijn: *naturel, énergie, social* en *origine*.

Het eerste aandachtspunt is de omgang met natuur en biodiversiteit ('*naturel*'). Daar waar de conventionele landbouw geassocieerd wordt met vervuiling van het leefmilieu, achteruitgang van de biodiversiteit, waterspilling, gronderosie en de aantasting van de bodemvruchtbaarheid, zullen de producenten met Nature&Progrès-melding hun impact op het milieu verkleinen of zelfs een positieve impact nastreven. Talloze onderwerpen kunnen hier aangesneden worden zoals het gebruik van plantensoorten en dierenrassen die aangepast zijn aan het lokale milieu en klimaat, de associatie van planten ter bestrijding van plagen, de recuperatie van regenwater, de aanleg van een vijver en het planten van hagen ter voorkoming van erosie. Een essentiële gedachte is

tevens het streven naar autonomie, het verminderen van de afhankelijkheid van de agro-industrie en van de fossiele brandstoffen.

Onder het luik energie (*'énergie'*) bekijkt men de mogelijkheden tot energiebesparing en het overschakelen naar hernieuwbare energie. Maar ook de reductie of valorisatie van afval, het verminderen van verpakkingen of zelfs het gebruik van lokale, recycleerbare materialen bij het (ver)bouwen van de werkplek zijn met dit thema verbonden.

Verder maakt ook het sociaal-economische luik (*'social'*) integraal deel uit van de visie van Nature&Progrès over biolandbouw. Werken op een boerderij of in een atelier omvat immers talloze sociaal-rechterlijke en – economische aspecten, gaande van de arbeidsvoorwaarden – met bijzondere aandacht voor zwart werk – tot de financiële leefbaarheid van de productie-eenheid. Technische raadgevingen van een collega helpen zowel de beginnende als de meer ervaren boer bij zijn productie. Zo kan een boer leren om zijn productie beter doorheen het hele jaar te spreiden dankzij lokaal aangepaste groentenrassen. Of kan een melkboer zich informeren om zelf veevoeder te kweken of de mogelijkheid overwegen om zijn productie te diversifiëren door kaas te produceren. Een autonome en gediversifieerde lokale productie vermindert de afhankelijkheid van de agro-industrie en van de fluctuerende prijzen op de wereldmarkt en valoriseert het lokale sociaal-economisch weefsel met grotere kansen op werkcreatie. De trend naar schaalvergroting en specialisering creëert daarentegen een negatieve prijenspiraal en verscherpt de concurrentie tussen boeren onderling. Het PGS van Nature&Progrès wil de solidariteit en samenwerking tussen boeren aanmoedigen. Samenwerkingsverbanden gaan niet enkel over het uitwisselen van kennis maar kunnen ook betrekking hebben op het delen van materiaal (bijv. een tractor) of van logistiek (bijv. delen van vervoer naar de lokale markt). Maar uiteraard blijven Nature&Progrès-producenten functioneren binnen een uitermate moeilijke ultraliberale context en is het van belang om ook de contacten met niet-producenten (consumenten/burgers, studenten, wetenschappers...) te vermenigvuldigen om niet enkel in een nichepositie te blijven.

Het laatste luik handelt over de oorsprong van de voedingswaren (*'origine'*). De inhoud van biomanden kan hierbij als illustratie dienen. Nature&Progrès-producenten maximaliseren hierin hun eigen aandeel aan groenten en fruit en vullen deze bij met streekgebonden productie, alvorens – indien nodig – een beroep te doen op grossisten. Het is echter ook belangrijk om zich te buigen over alle hulpmiddelen die nodig waren voor de productie – men denke bijvoorbeeld aan meststoffen of aan veevoeder – en ook hier de mogelijkheid van lokale samenwerkingsverbanden te overwegen. Bij dit luik hoort eveneens de relatie producent-consument/burger waar Nature&Progrès bijzonder veel belang aan hecht. De directe verkoop en de korte keten genieten om deze reden de voorkeur. Nature&Progrès is kritisch ten opzichte van de zogenaamde 'anonieme' bioproducten zoals bijvoorbeeld biogroenten die verkocht worden onder het huismerk van een supermarktketen zonder enige vermelding van de producent. Welke consument zal het weten als de supermarktketen van de ene dag op de andere kiest voor een goedkopere leverancier? De betrokkenheid van de burger-consument bij zijn voedselproductie staat garant voor een globale visie van de biolandbouw.

Het NESO-kompas en de lastenboeken dienen als leidraad voor de PGS-procedure, die begint met een boerderij- of atelierbezoek dat idealiter wordt uitgevoerd door een producent en een consument. Vroeger was dit deel voorbehouden aan professionelen, maar gezien de filosofie van Nature&Progrès lag een grotere betrokkenheid van de burgers voor de hand. De geëvalueerde producent behoort bij voorkeur tot dezelfde specialisatie als de evaluator: een imker zal beter geschikt zijn voor de evaluatie van

een collega-imker dan een veehouder, althans wat het technische luik betreft. Het doel van dit terreinbezoek is om een verslag op te maken dat een waarheidsgetrouw beeld geeft van waar de boer staat met de verduurzaming van zijn landbouwproductie. Dit verslag wordt overgemaakt aan de lokale commissie. Hierin zetelen zowel consumenten als professionelen en wordt ook de geëvalueerde producent uitgenodigd om deel te nemen aan de discussies (maar uiteraard niet aan zijn eigen evaluatie), en ook andere geïnteresseerden buiten Nature&Progrès zoals vertegenwoordigers van biowinkels zijn welkom. Samen beslissen ze over de toekenning van de melding, een beslissing die nadien op federaal niveau (waar opnieuw zowel consumenten als professionelen zetelen) bekrachtigd zal worden.

De keerzijde van de Nature&Progrès-melding

Dat Nature&Progrès niet (meer) officieel erkend wordt voor het certificeren van bioproducten brengt heel wat meer consequenties met zich mee dan men zou vermoeden. Zo kan een boer met een Nature&Progrès-melding geen aanspraak maken op de voordelen verbonden aan de biosector, zoals het verkrijgen van financiële steun. Bovendien is de Nature&Progrès-melding ondanks een toenemende belangstelling bij het grote publiek nog lang niet even bekend als het biolabel. Vele biowinkels weigeren dan ook de Nature&Progrès-producten. Soms kan er evenwel een akkoord gevonden worden zoals in 2011 met de coöperatieve supermarktketen Biocoop : producten met Nature&Progrès-melding die in een straal van 150 km van de betreffende winkel geproduceerd werden, kunnen gecommmercialiseerd worden mits een speciale etikettering die duidelijk vermeldt dat het niet gaat om biologisch gecertificeerde producten. Gezien deze moeilijkheden begrijpt men dat pakweg één op twee Nature&Progrès-producenten ook het klassieke biolabel aanvraagt.

Maar het kan ook helemaal anders. Bepaalde landen voorzien immers in hun regelgeving over de biologische productie een openheid voor PGS. In de Braziliaanse wetteksten wordt certificering via PGS zelfs volledig gelijkgesteld met derdepartij-certificering en kunnen de klanten in de bio-afdeling van hun winkel bijgevolg kiezen voor producten die via controle-en certificeringsorganismen gecertificeerd werden of voor producten afkomstig van een PGS. Ook IFOAM pleit voor een officiële erkenning van PGS.

Vernieuwende instrumenten voor een duurzame toekomst

Nature&Progrès heeft samengewerkt met AMAP Ile-de-France (Association pour le Maintien de l'Agriculture Paysanne, een CSA-netwerk) voor de uitbouw van hun eigen PGS maar ook organisaties actief in domeinen zoals duurzaam bouwen, solidair en rechtvaardig toerisme of nog 'faire' muziek hebben in PGS een inspiratiebron gezien om hun eigen werkinstrumenten te ontwerpen, die in mindere of meerdere mate kunnen afwijken van de PGS-definitie van IFOAM. Deze recente evolutie duidt wellicht op een toenemende bewustwording van de politieke dimensie die achter benamingen zoals 'duurzaam', 'solidair' of 'rechtvaardig' schuilgaat.

Dit komt zeer duidelijk tot uiting in het evaluatiesysteem dat door Minga, een groepering van 100 organisaties, coöperatieven, bedrijven en particuliere leden betrokken in de eerlijke handel, gelanceerd werd in 2012. Minga stelt dat eerlijke handel vandaag

verworden is tot een daad van liefdadigheid van de consument ten voordele van de arme producenten in het zuiden. Aan deze evolutie zouden multinationals, grootwarenhuisketens en certificatieorganismen en hun continuë zoektocht naar nieuwe niches in de markt niet vreemd zijn. Met de slogan 'altijd en overal' wil Minga de eerlijke handel in haar oorspronkelijke politieke betekenis in ere herstellen, en een breed maatschappelijk debat creëren over alle handel, waar ook ter wereld, rekening houdende met alle actoren van de keten (niet enkel de producenten, maar ook de transportfirma, de distributiesector enz.). PGS, waarbij alle schakels van de productketen betrokken zouden worden, konden hierbij een concreet hulpmiddel zijn, maar uiteindelijk opteerde men voor een nieuw werkinstrument, met name de burgerlijke evaluatiecommissie. Burgers en professionelen uit een welbepaalde productketen lichten de hele keten door en formuleren voorstellen voor meer duurzaamheid. Om het debat open te trekken worden de analyses nadien op een hiertoe voorziene website gepubliceerd. De zeven productanalyses die men vandaag reeds kan raadplegen – er zijn er nog drie in wording – getuigen van een verregaande transparantie over de hele keten en van de constructieve samenwerking van alle actoren, een manier om te streven naar wat Minga noemt 'een democratische economie, sociaal rechtvaardig en ecologisch verantwoord'.

PGS in België?

De initiatieven rond PGS in ons land zijn van vrij recente datum. De Belgische antenne van de Federatie Nature&Progrès beet de spits af, toen in 2008 een werkgroep werd opgericht die zich verdiepte in de samenstelling van biomanden. Teneinde de lokale en duurzame kweek van groenten en fruit te bevorderen – eerder dan de aankoop via grossisten – werd een PGS-project met 8 bioboeren opgestart. Ondertussen is dit piloot-project uitgegroeid tot het grootste PGS van België met ruim 60 producenten die zowat alle beroepen van de voedingssector vertegenwoordigen, gaande van de boer over de vleeswarenproducent tot zelfs een koekjesfabrikant.

De vergelijking met de Franse moederorganisatie ligt voor de hand, maar gaat toch slechts gedeeltelijk op. Daar waar Nature&Progrès in Frankrijk reeds lang geleden het officiële biolabel de rug toekeerde, maakte Nature&Progrès Belgique een andere keuze. De Belgische antenne zou immers de PGS-bezoeken die ze ondernam in de jaren 80 stopzetten met de Europese regelgeving. Eerder dan een parallel alternatief label op te zetten, zou ze haar energie steken in het verbeteren van het officiële biolabel. Nature&Progrès Belgique verdedigt het biolabel, maar is zich wel degelijk bewust van de soms grove tekortkomingen ervan. Dit verklaart waarom pas vrij laat een PGS werd opgestart dat zich bovendien enkel richt tot producenten die reeds biologisch gecertificeerd zijn. Tijdens het PGS-bezoek gaan de participanten (geëvalueerde producent, collega-producent, consumenten en vertegenwoordiger van Nature&Progrès) niet de conformiteit met een lastenboek na, maar wijden ze zich volledig aan een grondige duurzaamheidsanalyse aan de hand van het NESO-kompas. Nadien beslist de Raad van Bestuur van Nature&Progrès over de toekenning van de Nature&Progrès-melding.

PGS schieten het vaakst wortel binnen alternatieve niches die een solidaire en ecologische landbouw genegen zijn. Zo heeft het netwerk Les Grosses Légumes, dat biomanden verdeelt in de provincie Luxemburg, al enkele jaren ervaring met een PGS gebaseerd op het Franse Nature&Progrès charter (hoewel dit PGS tijdelijk stil ligt door het wegvallen van één van de trekkers). Ook het SAGAL-netwerk (Solidaire Aankoopgroepen

voor de Artisanale Landbouw) in Brussel, dat functioneert volgens het CSA-principe, en de Voedselteams in Vlaanderen zijn bezig met de uitbouw van een PGS. Bemerkt dat in al deze korte-keteninitiatieven gewerkt wordt zowel met producenten die biologisch gecertificeerd zijn als met andere producenten en dat men via PGS criteria kan formuleren die door alle leden onderschreven worden om zo de keuze voor bepaalde producenten te objectiveren.

Tot slot zijn er ook boerenorganisaties die interesse tonen voor PGS. Interessant in dit opzicht is het voorstel van de zogenaamde 'Actiecel Kwaliteit' opgericht door de *Mouvement d'Action Paysanne* (MAP) en de *Fédération Unie de Groupements d'Éleveurs et d'Agriculteurs* (FUGEA) over het inschakelen van PGS in het verzekeren van de voedselveiligheid, een domein waarvoor vandaag het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV) bevoegd is. De voormelde boerenorganisaties hebben vaak de problemen aangekaart die kleinere producenten ervaren ten gevolge van de inspecties van het FAVV. De huidige sanitaire normen zijn immers afgestemd op de grote industrie waarin grondstoffen talloze kilometers en een hele resem behandelingen ondergaan alvorens ze als eindproducten in de winkelschappen liggen. De realiteit van de kleinschalige artisanale producenten die functioneren binnen de korte keten wordt onvoldoende in rekenschap genomen met als gevolg onaangepaste normen waaraan enorme financiële consequenties vasthangen (noodzakelijke verbouwingen, zware sancties...). Hierdoor hebben reeds tal van kleinschalige productie- en verwerkingseenheden hun deuren moeten sluiten, en uiteraard worden zowel nieuwkomers in het beroep als producenten die denken aan diversifiëring ontmoedigd. Daarbij komt nog het gebrek aan begeleiding en de exclusieve focus op sancties.

Maar in essentie komt de gespannen verhouding tussen het FAVV en de betrokken boerenorganisaties neer op onverzoenbare standpunten over de gewenste kwaliteit van onze voeding en over het voorkomen van sanitaire crisissen. Voor de boerenorganisaties is de verregaande industrialisering van de voedselketen immers een aanslag op de kwaliteit van onze voeding, inclusief in sanitair opzicht. Denken we bijvoorbeeld aan de sanitaire risico's verbonden aan de intensieve veeteelt of nog aan de duizenden moleculen die als pesticideresiduën, bewaarmiddelen of andere additieven in de huidige industriële voeding zijn binnengeslopen. Door een overdaad aan hygiëneregels is het probleem niet opgelost maar wel verergerd, aangezien deze bijdragen tot de verdwijning van de kleinschalige artisanale productie. Na jaren vruchteloos verzet tegen het FAVV zochten de betrokken boerenorganisaties naar alternatieven om de sanitaire voedselkwaliteit te verzekeren zónder het FAVV. En hierbij bleken PGS alle nodige troeven te bezitten: het gezamenlijk definiëren door alle belanghebbenden van de kwaliteitsnormen, ook – maar niet alleen – in sanitair opzicht, de inzet op begeleiding... Aldus kwam de Actiecel Kwaliteit met volgende toekomstvisie naar buiten: de competentie van het FAVV beperken tot de langere voedselketens en de meest fragiele voedingswaren terwijl in alle andere gevallen verwezen wordt naar de autonomie van de producent en/of de PGS.

Huidige situatie

circuit	sector	gevoeligheid van de voedingswaren		
		weinig	matig	zeer
		groenten, brood, honing, bloem	melk, eieren, kaas, pekelvlees, bier, cider	vers vlees
verkoop met tussenpersonen	supermarkten	met het FAVV		
	kleine winkels, restaurants, kantines			
directe verkoop	publieke markten			
	privémarkten (boerenmarkten)			
	Community Supported Agriculture			
	op de boerderij			

Toekomstvisie

circuit	sector	gevoeligheid van de voedingswaren				
		weinig	matig	zeer		
		groenten, brood, honing, bloem	melk, eieren, kaas, pekelvlees, bier, cider	vers vlees		
verkoop met tussenpersonen	supermarkten	met het FAVV				
	kleine winkels, restaurants, kantines					
directe verkoop	publieke markten				participatieve garantiesystemen	
	privémarkten (boerenmarkten)				en/of code van goede praktijken	
	Community Supported Agriculture				autodeterminatie	
	op de boerderij					

Ook MAP is bezig met de ontwikkeling van een PGS. Ze ontwierpen een werkinstrument dat de zogenaamde 'globale voedselkwaliteit' omschreef aan de hand van vier sleutelbegrippen uit de *slow food*-wereld : eerlijk, puur, lekker en lokaal. Maar er wordt ook geëxperimenteerd met het NESO-kompas.

Kortom, de belangstelling in België groeit. Bruggen worden geslagen tussen verschillende groeperingen en organisaties die ijveren voor een duurzaam voedselsysteem en ook de burger wordt van harte uitgenodigd om deel uit te maken van dit proces.

Bio

Cathy Banken is lid van Nature&Progrès Belgique. Als geïnteresseerde burger-consument nam ze deel aan verschillende boerderijbezoeken en infomomenten over PGS.

Literatuurlijst

Een uitgebreide database met diverse case-studies, analyses, statistische gegevens, praktische informatie en nieuwsbrieven over PGS : <http://www.ifoam.bio/en/pgs-basics>

Baqué, Philippe (ed.) (2012), La bio entre business et projet de société, Contre-Feux, Agone.

Rodet, Diane (2013). Une production engagée : sociologie des labels, chartes et systèmes participatifs de l'économie solidaire. Thèse de doctorat en sociologie, Conservatoire national des arts et métiers – CNAM.

Nature&Progrès (France): www.natureetprogres.org

Nature&Progrès (Belgique): www.natpro.be

Andere werkinstrumenten : Bâtiments Durables Méditerranéens : <http://www.polebdm.eu>

Bâtiment Durable Armoricaïn : <http://www.approche-ecohabitat.org/construction-habitat-ecologiques/batiment-durable-armoricaïn>

Association pour le Tourisme Equitable et Solidaire : <http://www.tourismesolidaire.org/le-label-garantie-tourisme-equitable-et-solidaire.html>

Fairplaylist : <http://www.fairplaylist.org/les-projets-de-fairplaylist/> Minga : <http://www.minga.net/> <http://www.analysedesfilieres.net/>